

Тімоті Снайдер

НАША НЕДУГА

Уроки свободи
з лікарняного щоденника

*Переклав з англійської
Павло Грицак*

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

УДК 821.111'06-92:614.21
С53

Тімоті Снайдер. НАША НЕДУГА. Уроки свободи з лікарняного щоденника / перекл. з англ. П. Грицак. — Львів : Човен, 2020. — 192 с.

ISBN 978-617-95022-3-1

Наприкінці 2019 року Тімоті Снайдер захворів і пережив декілька складних шпиталізацій. Лікування та реабілітація, які розтягнулися на місяці, були настільки потужним імпульсом, що все пережите він зафіксував у щоденнику, який згодом став книгою — дуже особистою та водночас небайдужою й відповідальною.

«НАША НЕДУГА» — книга, яка застерігає від простих рішень. Кожна система має недоліки. Але попри те, що системи і причини їх патологій бувають різними, є одна засаднича річ, яка буде запобіжником деградації. Цей запобіжник — місце людини в системі. Якщо людина, її гідність, свобода та безпека будуть у центрі (уваги й опіки) — то все інше буде на своєму місці. І це універсальний урок, актуальний і в Україні, і в США.

**Видано за сприяння незалежної
неурядової організації GROWFORD Institute**

Перекладено за виданням: Timothy Snyder. Our Malady. Lessons in Liberty from a Hospital Diary. New York: Crown, 2020.
ISBN 978-0-593-23889-9

© by Timothy Snyder, 2020
© by Crown, an imprint of Random House,
a division of Penguin Random House LLC, 2020
© Юрій Опока, передмова, 2020
© Павло Грицак, переклад, 2020
© Оксана Васьків, дизайн обкладинки, 2020
© Видавництво «Човен», 2020

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ЗМІСТ

Юрій Опока. Читання іншого Снайдера	9
Пролог. Самотність і солідарність	19
Вступ. Наша недуга	29
Урок 1. Охорона здоров'я – право людини	35
Урок 2. Оновлення починається з дітей	75
Урок 3. Правда визволить нас	95
Урок 4. За головних повинні бути лікарі	125
Висновок. Наше одужання	149
Епілог. Лють та емпатія	159
Подяки	164
Примітки	167

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Самотність і солідарність

Коли опівночі мене поклали у клініку швидкої допомоги, лікареві я свій стан описав як нездужання. Мені боліла голова, свербіли долоні та стопи, я кашляв і ледве був спроможний рухатися. Час до часу мене хапали дрижаки. Початок дня 29 грудня 2019 року міг стати для мене останнім. У моїй печінці був абсцес завбільшки з бейсбольний м'яч, а інфекція проникла у кровотік. Тоді я цього не знав, але відчував, що щось дуже не так. Нездужання, звісно, означає слабкість та втому, відчуття, що все не так, і нічого не вдієш. Нездужання — те, що ми відчуваємо, коли маємо недугу. Нездужання [malaise] й недуга [malady] — давні добрі слова, із французької і латини, в англійській застосовують століттями; у часи Американської революції вони позначали і хворобу, і гніт. Після Бостонської бійни лист видатних бостонців закликав покласти край «національній та колоніальній

недузі». Батьки-засновники писали про нездужання і недугу, чи йшлося про їхнє здоров'я, чи про здоров'я республіки, яку вони заснували.

Ця книжка — про недугу. Не мою, хоча моя допомогла її побачити, а про нашу спільну американську: «Нашу посполиту недугу», за висловом Джеймса Медісона. Наша недуга — це фізична хвороба й політичне зло, що її оточує. Ми хворі настільки, що це коштує нам свободи; ми невольні настільки, що це коштує нам здоров'я. Наша політика надто зосереджується на проклятті болю і недостатньо — на благословеннях свободи.

Коли наприкінці минулого року я захворів, то на гадці мав свободу. Як історик я 20 років писав про злочини ХХ століття — етнічні чистки, нацистський Голокост і радянський терор. Віднедавна я думаю і говорю про те, як історія обороняє від тиранії сьогодні й береже свободу для майбутнього. Коли востаннє я був спроможний стояти перед аудиторією, то читав лекцію про те, як Америка могла би стати вільною країною. Того вечора мені було боляче, але я виконав свою роботу, а відтак поїхав до лікарні. Те, що сталося потім, допомогло мені глибше думати про свободу і про Америку.

Коли я 3 грудня 2019 року стояв за кафедрою у Мюнхені, то мав приступ апендициту. Німецькі

лікарі не зауважили цієї хвороби. Мій апендикс розірвався, а в печінку проникла інфекція. Це знехтували вже американські лікарі. Так 29 грудня я опинився у клініці швидкої допомоги м. Нью-Гейвен, штат Коннектикут, із рікою бактерій у кровоносній системі та тими ж думками про свободу в голові. За три місяці у п'яťох лікарнях, між груднем 2019-го і березнем 2020 року, я записував нотатки та робив начерки. Неважко було усвідомити, що свобода і здоров'я — речі пов'язані, коли моєї волі не вистачало, щоб поворухнути тілом, а тіло було приєднане до мішків і трубок.

***

Дивлячись на заплямлені фізрозчином, спиртом і кров'ю сторінки мого лікарняного щоденника, я зауважую, що нью-гейвенські уривки, писані в останні дні року, стосуються сильних почуттів, які врятували мене, коли я був близький до смерті. Лютий гнів і лагідна емпатія підтримували мене та спонукали по-новому думати про свободу. Першими словами, що їх я записав у Нью-Гейвені, були «сама лють, самотня лють». Посеред смертельної хвороби я не відчував нічого чистішого та сильнішого за лють. Ця лють з'явилася в мені лікарняної ночі, дала мені смолоскип, що запалав у раніше не знаних мені п'їтьмах.

29 грудня, пробувши 17 годин у клініці швидкої допомоги, я пережив операцію на печінці. Рано-вранці 30 грудня, лежачи на спині в лікарняному ліжку з трубками в руках і грудях, я не міг стиснути кулаки, але уявляв, як їх стискаю. Я не міг підвестися в ліжку на ліктях, але в уяві бачив, як це роблю. Я був ще одним пацієнтом у ще одній лікарняній палаті, ще одним набором хворих органів, ще однією посудиною зараженої крові. Втім почувався не якоюсь із цих речей, а знерухомленим, розлюченим собою.

Лють була прекрасно чистою, незабрудненою якимось об'єктом. Я не гнівався на Бога; це була не Його вина. Я не ображався на лікарів і медсестер, недосконалих людей у недосконалому світі. Я не сердився на пішоходів, які вільно пересувалися містом за межами моєї палати з пом'ятими простирадлами та покрученими трубками, мене не нервували кур'єри, які гримали дверима, ані далекобійники, які сигналили у клаксони. Не гнівався я і на бактерії, що розкішно бенкетували в моїй крові. Моя лють була скерована не проти чогось чи когось. Я лютував проти світу, у якому мене нема.

Я лютував — отже, існував. Лють кидала світло, що виявляло контури мене. «Тінь самотнього — унікальне», зробив я доволі незрозумілий запис у щоденнику. Нейрони тільки почи-

нали посилати сигнали. Наступного дня, 31 грудня, розум почав відходити від сепсису й наркозу. Вдавалося думати впродовж декількох секунд на раз. Перша розлогіша думка, що спала мені до голови, стосувалася унікальності. Ніхто ніколи не пройшов через життя так, як це робив я, докладно ухвалюючи ті самі рішення. Ніхто не проводив навечір'я Нового року в докладно тій-таки скруті з докладно такими ж емоціями.

Я хотів, щоб лють вивела мене з ліжка і в ще один рік. В уяві я бачив своє мертве тіло, його розпад. Передбачуваність гниття була жахною. Вона незмінна для кожного, хто хоч колись жив. А прагнув я непередбачуваності, власної непередбачуваності і власного контакту з непередбачуваністю інших.

Протягом декількох ночей моя лють стала моїм життям. Вона була тут, тепер; я ж хотів більше тут і більше тепер. У ліжку я жадав ще декількох тижнів, а тоді — ще декількох, коли не знав би, що буде з моїм тілом, не знав би, які думки розіллються в моїй свідомості — але знав би, що відчуваю і думаю саме я. Смерть загасила б моє відчуття того, що може бути, і того, як повинно бути; відчуття можливого та прекрасного. Саме проти цього ніщо, «цього конкретного ніщо», як записано в моєму щоденнику, я і лютував.

Ця лють була зі мною лише по декілька хвилин на раз, вона несла тепло і світло. Моєму тілові переважно було холодно, попри підвищену температуру. У лікарняному ліжку тієї новорічної ночі я хотів, щоб сонце зійшло і світило у моїй палаті. Я прагнув відчутти його на шкірі. Після трьох днів тремтіння мені треба було більше, ніж власного тепла, яке тікало крізь тонкі простирадла, що все скручувалися поміж трубок у моїх грудях і передпліччі. Зимовий світанок у Новій Англії, ще й через товсте вікно — то нічого особливого; я жив серед символів і прагнень.

Я не хотів, щоб світильник у голові горів сам — і він горів не сам. До мене приходили відвідувачі. Дружина відхилила фіранку, і до палати проник змарнілий новий рік. Коли приходили інші відвідувачі, я гадав, але не знав, якою буде їхня реакція на мене безпомічного в ліжку. Пригадував, що деякі з давніх друзів, які відвідували мене, вважають, що пацієнти, яких провідують, отримують краще лікування. Безперечно, вони мають рацію: здоров'я залежить від згуртованості в тому сенсі й у ще сотні інших сенсів.

Відвідини допомагають нам бути самим. Солідарне співбуття дозволяє спокійно повернутися до усамітнення. Вже лише своєю з'явою друзі запускали спогади, ланцюжки асоціацій, що в'язали

із спільним минулим. Я згадав мить, коли одна подруга поділилася зі мною тим прагматичним поглядом, чому хворих варто відвідувати; багатьма роками раніше, коли і я сидів біля її ліжка, а вона, хвора та вагітна, лежала в тій самій лікарні, де тепер лежав я. Подумав про її дітей, відтак — про своїх. Увиразнювалося інше відчуття — лагідної емпатії.

***

Гнівом був увесь я, моє прагнення бути звуком, а не відлунням, складати, а не розкладатися. Він був не проти чогось, лише проти всього всесвіту з його законами небуття. Протягом ночі чи двох я світився власним світлом.

Однак поволі й лагідно втручався інший настрій, який по-іншому мене живив: відчуття, що життя — лише тією мірою правдиве, коли в ньому йдеться не тільки про мене. Як і лють, цей настрій навідував мене тоді, коли я був сам, коли мало чим міг собі зарадити, коли єдине доступне мені відчуття руху походило із побаченого в уяві. У цьому настрої я відчував себе в якомусь скупченні з іншими людьми, скупченні, що перекочувалося крізь час. Коли в щоденнику я спробував передати це відчуття рисунком, у мене вийшов кривий плавзасіб. Скидався він на пліт.

Пліт можна побудувати протягом якогось часу з різних уламків. Я був частиною плоту, як і інші; ми пливли та штовхалися у тій самій воді, інколи невимушено, інколи ж — натикаючись на скелі. Якщо моя колода занурювалась, пліт міг збитися із шляху або перевернутися. Якись із колод плоту були далі від моєї, інші — ближче. Я повторював собі все те, що пов'язувало життя моїх дітей із моїм. Важила не моя окремішність, а те, що я *належав їм*: я був *їхнім батьком*. Усе їхнє існування просотувало очікування моєї присутності. Вони ніколи не існували відокремлено від мене. Їхні колоди завжди були пов'язані з моєю.

Я уявляв, що змінилося б без мене — починаючи із повсякденних деталей, які позначають ментальний календар батька чи матері: футбольні тренування, домашня з математики, читання вголос. Болісно усвідомлював, що бачення мого сина без мене, моєї доньки без мене були не менш реальними, ніж моє раніше життя із ними. В уяві я бачив, як — без мене — розгорталося їхнє майбутнє, а тоді відмотав його назад.

Це плинне усвідомлення, що моє життя мені не належить, ця лагідна емпатія відвела мене від смерті. Це відчуття, що життя ділять з іншими, почалося з моїх дітей, але розрослося назовні нерівним накопиченням деревини, що з неї скла-

дався пліт. Я тягнувся за течією, що кидала мене, разом з усіма, кого я знав та любив, і життя всіх змінилося б, якби я зараз відійшов. У цьому настрої я вже не лютував, а плив за течією, згадував, споглядав, співпереживав.

Лють допомогла мені побачити себе, надала тілові й розумові чітких обрисів після шоку. Емпатія помістила мене посеред інших. У цьому настрої моя унікальність уже не була такою вагомою. Важило моє існування в інших людях, у їхніх спогадах і очікуваннях, воно підтримувало контури їхніх життів, слугувало буюм у скрутних переплавах. Оскільки життя моє не належало лише мені, то і смерть моя не була тільки моєю. Досягнувши цієї точки, я знову почав лютувати. Цього не мало статися.

Емпатія, хоч геть відмінна від люті, працювала з нею у тандемі. І той, і той настрої виявляв якусь істину, якийсь елемент мене. Лише того чи лише того було недостатньо; потрібні були обидві. Аби оздоровитися і повернути собі свободу, мені потрібен був і світильник, і пліт, і вогонь, і вода, і самотність, і солідарність. Підозрюю, що те саме стосується й інших.